

5. Гунчак Т. У мундирах ворога. – Київ: Час України, 1993. – 208 с.
6. Довідник з історії України. Т.3. (Р–Я) / За ред. І. З. Підкови, Р. М. Шуста. – Київ: Генеза, 1999. – 688 с.
7. Дробязко С. І. Под знаменами врага. Антисовєтские формирования в составе германских вооруженных сил 1941–1945 гг. – Москва: Изд-во Эксмо, 2004. – 608 с.
8. Дуда А., Старик В. Буковинський курінь в боях за Українську Державність: 1918–1941–1944. – Накладом Товариства «Український Народний Дім в Чернівцях». – Чернівці, 1995. – Режим доступу: <http://exlibris.org.ua/buk/intro.html>
9. Жданович О. Між юнацьким горінням і холодним досвідом // Андрій Мельник. Спогади та документи. – Київ: Фондація ім. О. Ольжича, 1995. – С.281–295.
10. Каліберда Ю., Федько А., Федько Ю. Збройні формування ОУН–Мельника у 1943–1944 роках на Волині // «Воєнна історія» №1 (49) за 2010 рік. – С.70–78. – Режим доступу: http://warhistory.ukrlife.org/1_10_6.html
11. Киричук Ю. Нариси з історії українського національно-визвольного руху 40–50 років ХХ століття. – Львів, 2000. – 162 с.
12. Коваленко С. Чорні запорожці: історія полку. 20–ге видання. – К.: «Стікс». – 2015. – 368 с.
13. Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. – Париж – Нью-Йорк – Львів, 1993. – 659 с.
14. Литвин М. Р., Науменко К. Є. Збройні сили України першої половини ХХ ст. Генерали і адмірала. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Львів; Харків: «Видавництво Сага», 2007. – 244 с.
15. Ленартович О. Ю. Формування бойових підрозділів українських націоналістів та УПА на Волині у 1942–1943 роках // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2010. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/natural/nvnu/istor/2010_22/R1/Lenartovych.pdf
16. Літопис Української Повстанської Армії. Т.1–21 / Ред. П. Потічний і С. Штендера. – Львів: Літопис, 1992. – Т.1. Волинь і Полісся. – 481 с.
17. Муковський І. Т., Лисенко О. Є. Звитяга і жертвність: Українці на фронтах Другої світової війни / За ред. В. Д. Конашевича. – Київ: Пошуково-вид. агентство «Книга Пам'яті України», 1996. – 568 с.
18. Побігуший–Рен С. Мозаїка моїх споминів. – Івано–Франківськ: Лілея–НВ, 2002. – 188 с.
19. Товстук К. Полковник Петро Войновський – організатор і командант Буковинського куреня // Українська газета «Час». – 2013. – Вип.36 (4041) (4 вер.).
20. Скорупський М. У наступах і відступах // Туди, де бій за волю. – Лондон – Париж, 1989. – 90 с.

References

1. Alf'orov O. Narisy dijāl'nosti get'manciv u rjadah Ruhu oporu Drugoi' svitovoi' vijny na terenah Ukraїny. – Rezhym dostupu: http://yarovenkosp.ucoz.ru/publ/boji_za_vizvolennja_volini/ukrajinskij_legion_samooboroni/2-1-0-260
2. Bul'ba–Borovec' T. Armija bez derzhavy. Slava i tragedija ukrai'ns'kogo povstans'kogo ruhu. Spogady. – Kyi'v – Toronto – N'ju–Jork: Fundacija imeni O. Ol'zhycha. Fundacija im. S. Petljury. – 270 s.
3. Girmjak K. Ukrai'ns'kyj legion samooborony. Prychynky do istorii'. Proekt zi zberezhennja istorychnoi' spadshhyny ukrai'ns'koi' emigracii'. – Toronto, Ontario, 1977. – 54 s.
4. Girmjak K., Chujko O. Front ukrai'ns'koi' revoljucii' (Prychynok do istorii' zbrojnoi' borot'by Volyni). – Toronto, 1979. – 121 s.
5. Gunchak T. U mundyrach voroga. – Kyi'v: Chas Ukraїny, 1993. – 208 s.
6. Dovidnyk z istorii' Ukraїny. T.3. (R–Ja) / Za red. I. Z. Pidkovi, R. M. Shusta. – Kyi'v: G'eneza, 1999. – 688 s.
7. Drobjazko S. I. Pod znamjonami vruga. Antisovetskie formirovanija v sostave germanskih vooruzhennyh sil 1941–1945 gg. – Moskva: Izd-vo Jeksmo, 2004. – 608 s.
8. Duda A., Staryk V. Bukovyns'kyj kurin' v bojah za Ukraїns'ku Derzhavnist': 1918–1941–1944. – Nakladom Tovarystva «Ukraїns'kyj Narodnyj Dim v Chernivcjah». – Chernivci, 1995. – Rezhym dostupu: <http://exlibris.org.ua/buk/intro.html>
9. Zhdanovyh O. Mizh junac'kym gorinnjam i holodnym dosvidom // Andrij Mel'nyk. Spogady ta dokumenty. – Kyi'v: Fundacija im. O. Ol'zhycha, 1995. – S.281–295.

10. Kaliberda Ju., Fed'ko A., Fed'ko Ju. Zbrojni formuvannja OUN–Mel'nyka u 1943–1944 rokah na Volyni // «Voєenna istorija» №1 (49) za 2010 rik. – S.70–78. – Rezhym dostupu: http://warhistory.ukrlife.org/1_10_6.html
11. Kyrychuk Ju. Narisy z istorii' ukrai'ns'kogo nacional'no–vyzvol'nogo ruhu 40–50 rokiv XX stolittja. – L'viv, 2000. – 162 s.
12. Kovalenko S. Chorni zaporozhci: istorija polku. 20–ge vydannja. – K.: «Stiks». – 2015. – 368 s.
13. Kosyk V. Ukraїna i Nimechchyna u Drugij svitovij vijni. – Paryzh – N'ju–Jork – L'viv, 1993. – 659 s.
14. Lytvyn M. R., Naumenko K. Je. Zbrojni syly Ukraїny pershoi' polovyny XX st. Generaly i admiraly. Instytut ukrai'noznavstva im. I. Kryp'jakevycha NAN Ukraїny. – L'viv; Harkiv: «Vydavnyctvo Saga», 2007. – 244 s.
15. Lenartovyh O. Ju. Formuvannja bojovyh pidrozdiliv ukrai'ns'kyh nacionalistiv ta UPA na Volyni u 1942–1943 rokah // Naukovyj visnyk Volyns'kogo nacional'noho universytetu imeni Lesi Ukraїnky. – 2010. – Rezhym dostupu: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/natural/nvnu/istor/2010_22/R1/Lenartovych.pdf
16. Litopys Ukraїns'koi' Povstans'koi' Armii'. T.1–21 / Red. P. Potichnyj i Je. Shtendera. – L'viv: Litopys, 1992. – T.1. Volyn' i Polissja. – 481 s.
17. Mukovs'kyj I. T., Lysenko O. Je. Zvytjaga i zherhovnist': Ukraїnci na frontah Drugoi' svitovoi' vijny / Za red. V. D. Konashyevycha. – Kyi'v: Poshukovo–vyd. agentstvo «Knyga Pam'jati Ukraїny», 1996. – 568 s.
18. Pobigushhyj–Ren Je. Mozai'ka moi'h spomyniv. – Ivano–Frankivs'k: Lileja–NV, 2002. – 188 s.
19. Tovstjuk K. Polkovnyk Petro Vojnovs'kyj – organizator i komendant Bukovyns'kogo kurenja // Ukraїns'ka gazeta «Chas». – 2013. – Vyp.36 (4041) (4 ver.).
20. Skorups'kyj M. U nastupah i vidstupah // Tudy, de bij za volju. – London – Paryzh, 1989. – 90 s.

Diachenko A. V., PhD student, Department of Modern History of Ukraine, East European National University named after Lesia Ukrainka (Ukraine, Lutsk), andriydiyachenko@gmail.com

Melnyk armed troops and their supporters during the Soviet–German War (1941–1945)

There is the stereotype in public about the almost complete monopolization the national liberation struggle during the Soviet–German War (1941–1945) by Bandera faction of national Movement. Ukrainian Insurgent Army and Division «Galicia» are in public mind the only expressers of fighters for the Ukrainian national idea. That process due to the impact of that military massive groups and also with the post war information campaign made by immigrants that made their own brand, which could be described such as Division «Galicia» – represent those Ukrainians that wanted to win the War of Independence using force of arms based on collaboration with Germans as the tactical allies, but Ukrainian Insurgent Army fought for uncompromising war on all fronts against those who did not recognize the right of Ukrainians to govern their own statehood and subjectivity.

The reality is much more hard to explain and ambiguous. The proposed article consider the fighting of Melnyk faction in armed Ukrainian resistance during the Soviet – German war.

Keywords: *A. Melnyk, the Soviet–German war (1941–1945), national resistance, history.*

УДК 94(477.86):355.27«1939/1945»

Куриляк О. В.,

аспірант, факультет історії, політології і міжнародних відносин, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені В. Стефаніка» (Україна, Івано–Франківськ), casey4627@gmail.com

МОБІЛІЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ НА ТЕРИТОРІЇ СТАНІСЛАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В 1944–1945 РР.

Проаналізована мобілізаційна діяльність військових комісаріатів на території Станіславської області впродовж 1944–1945 рр. Встановлено, що в ході призовної кампанії військкомати стикнулися із наявністю на території області призовних комісій 1 гвардійської армії, наслідком чого стало залучення наявних військових частин до мобілізаційної роботи. Детальний розгляд розпорядно–звітної документації військкоматів дав змогу в загальних рисах окреслити схему проведення призову.

Огляд ходу мобілізаційної кампанії засвідчив, що вона походила в два етапи – травень–червень та серпень–грудень. І якщо на протязі першого з них, мобілізацію вдалось провести незважаючи на наявні перешкоди, то на протязі другого, з цим виникли суттєві труднощі обумовлені діяльністю повстанського підпілля. Як наслідок, впродовж серпня–вересня мобілізація у встановлені терміни була зірвана, як і її подальше виконання за рахунок осіб старшого віку та 17-річних. Навіть планове проведення призову в армію в 1945 р. не виправило ситуації із мобілізацією.

Ключові слова: районний військовий комісаріат (РВК), директива, обласний військовий комісаріат (ОВК), мобілізація.

Радянські військові мобілізації на території України в роки радянсько–німецької війни належать до дискусійних питань сучасної української історіографії. Наявні на сьогоднішній день наукові напрацювання дають змогу в загальних рисах відтворити процес призову українського населення в Червону армію в роки війни [61; 62; 63]. Проте, нам видається доцільним говорити про цю проблему на регіональному рівні. Це допоможе створити цілісну картину процесу мобілізації людських ресурсів на фронт. Саме тому пропонується висвітлення ходу мобілізаційної кампанії на території Станіславської області на протязі 1944–1945 рр.

Розпочинаючи огляд даного питання, варто зазначити, що звільнення теренів області відбулося в ході Проскурівсько–Чернівецької та Львівсько–Сандомирської наступальних операцій [2, с. 170, 177]. А тому мобілізація місцевого чоловічого населення в Червону армію проходила в два етапи – в травні–червні та серпні–грудні. Згідно постанови ДКО «Про мобілізацію радянських громадян у звільнених від німецької окупації районах Західної України і Західної Білорусії», яка була затверджена 25 січня 1944 р., мобілізація в західноукраїнському регіоні мала проходити на загальних підставах [66, арк. 28]. Відповідно поповнення діючої армії мали здійснювати не лише місцеві військкомати, але й армійські призовні комісії. І якщо на території Лівобережної України в 1943 р. місцеві військові комісаріати не мали змоги самостійно виконувати свої функціональні обов'язки з проведення мобілізації військовозобов'язаних, будучи підпорядкованим армійським установам – призовним комісіям воюючих армій та армійським запасним стрілецьким полкам (ситуація змінилась лише в кінці 1943 р.) [63, с. 180], то в Станіславській області ситуація була протилежною. В обох директивах Станіславського обласного військового комісара (ОВК) з приводу проведення мобілізації за №1/002 від 23 квітня та за №1/00348 від 17 липня зазначено наступне: «У зв'язку із звільненням військ 1 Українського фронту від робіт по проведенню мобілізації військовозобов'язаних у звільнених від німецької окупації районах Західних областей України Головупрформ Червоної Армії проведення мобілізації в цих районах поклав на органи місцевого військового управління, із допомогою військ та органів НКВС» [28, арк. 4; 60, арк. 3].

Отож, мобілізація на території області мала проводитись місцевими військкоматами. На протязі травня–червня проблем із цим не виникло. Виняток становить повідомлення Коломийського міського військового комісара від 6 травня про те, що коли начальник першої частини цього військкомату виїжджав із Києва на місце роботи, йому були дані вказівки про те, що мобілізацію в області будуть проводити армійські призовні комісії. Проте прибувши в м. Коломию, військкомат констатував той факт, що останні не працюють [4, арк. 15]. Надалі ж ситуація ускладнилась.

15 липня ОВК видав директиву за №1/00338, в якій наказав районним військкоматам (РВК) заявки на поповнення від військових частин не приймати, а виконувати лише ті, які затверджені штабом Львівського військового округу (ЛВО) [45, арк. 4]. Останній 3 серпня встановив наряд на 10 000 чоловік для військ 1 Українського фронту [5, арк. 227]. Через два дні ОВК своєю директивою за №1/00428 розподілив цю кількість між тими військкоматами, які лише розпочинали мобілізаційну кампанію. Так, зокрема Надвірнянському РВК було встановлено наряд на 500 осіб [28, арк. 16], Тлумацькому – на 1000 осіб [45, арк. 16], а Галицькому – на 800 осіб [56, арк. 197]. Виконання нарядів РВК мали завершити до 15 серпня поточного року, а мобілізованих передавати в Бережани. Поруч з цим в директиві було зазначено, що в разі прибуття представників фронту від 1 гвардійської армії, передачу мобілізованих проводити на місці [56, арк. 197]. Принагідно зауважимо, що саме 5 серпня ця армія була виведена із складу 1 Українського фронту та передана у склад 4-го [1]. Відповідно це позбавило її місцевого поповнення. Тому командування армії вирішило взяти ініціативу в свої руки.

Відділом укомплектування армії було видано дві директиви – за №02536 від 6 серпня та за №02545 від 8 серпня, які інформували ОВК та РВК області про їх підпорядкованість у питанні проведення мобілізації військовим радам діючих армій. Та й сама мобілізація згідно документів мала проводитись лише за наказами рад. Відповідно у райони області виїхали польові призовні комісії. Їх головам військкомати мали надати допомогу у проведенні мобілізації [45, арк. 28, 29]. Прибувши на місця, армійські призовні комісії вручали військкоматам вищенаведені розпорядження. Останні, отримавши такі документи, інформували ОВК про ситуацію, що склалась і просили вказівок про подальші дії [23, арк. 4; 42, арк. 1; 5, арк. 239зв].

Ситуацію було вирішено лише при втручанні представників від 4 Українського фронту, які також мали намір проводити мобілізацію місцевого населення [5, арк. 228зв]. За ініціативи військової ради фронту на 10 серпня була призначена нарада усіх військкоматів області, на котру РВК мали підготувати дані про наявні людські ресурси [28, арк. 18]. Одразу ж після наради ОВК видав директиву за №1/00454, якою скасував наряд 1 Українському фронту та встановив новий – для частин 4 Українського фронту – 18 армії [28, арк. 21], 1 гвардійської армії [56, арк. 212] та 56 фронтового запасного стрілецького полку [60, арк. 67]. Мобілізованих військкомати мали передавати на місці представникам армій і виконати поставлене завдання до 20 серпня.

Втім, таке вирішення ситуації лише ускладнило наявне становище. Уже 12 серпня ОВК видав чергову директиву з цього питання за №1/00469, якою скасував попередні наряди за №1/00428 та №1/00454 і встановив нові уже для обох фронтів – 1 і 4. Поповнення для армій 1 Українського фронту мало надходити на визначені збірно–пересильні пункти, а представники від армій 4 мали отримувати його на місці при РВК. Окрім того, представники військових частин фронтів мали брати участь у роботі призовних комісій, супроводі та охороні мобілізованих, а також при медогляді [56, арк. 32]. Слід також зазначити, що того ж дня ОВК видав додаткову

директиву за №1/00472, в якій наказав спочатку виконати наряд для 1-го, а потім для 4-го фронту. Причина такого рішення полягала «у віддаленості» військ 1 Українського фронту [41, арк. 22].

Для того, щоб проілюструвати наслідки майже щоденної зміни нарядів, прочитуємо повідомлення Тлумацького РВК про хід їх виконання: «Доповідаю, що із отриманням Вашого наряду за №1/00428 ... на відмобілізацію в/зобов'язаних для частин 1-го укр. фронту в кількості 1000 осіб, було почато відмобілізацію людей і на 10 серпня було відібрано 43 особи ... Вказані в/зобов'язані були передані представнику 1-го укр. фронту. Проте останні залишалися на збірному пункті РВК. Слідом за нарядом №1/00428 був отриманий наряд за №1/00454 ... для частин 4-го українського фронту, а наряд за №1/00428 був скасований. Таким чином людей у кількості 43 особи представник 1-го укр. ф. брати відмовився і останні були передані представнику 4-го укр. фронту і станом на 11 серпня для частин 4-го укр. ф. нами було відібрано в/з 107 чол. ... 12.8.44. прибув представник 1-го укр. ф. від 5-ї гв. армії з нарядом за №1/00469 ... Цим нарядом був скасований наряд №1/00454 ... оскільки люди залишені на збірному пункті РВК не були відправлені представникам 4-го укр. фронту то і представник четвертого фронту відмовився від людей і останні були прийняті представниками 1-го укр. фронту 5-ї гв. армії і направлені на збірний пункт м. Тисмениця. Таким чином – передачу людей 4-му укр. фронту ми не проводили...» [46, арк. 47–48].

15 серпня 4 Український фронт відмовився від поповнення із Станіславської області [52, арк. 18]. Проте його представники згодом повернулися і вимагали від РВК нових ресурсів [24, арк. 38]. Звернувшись до ОВК для роз'яснення ситуації, військкомати отримували одну й ту ж відповідь – мобілізацію військовозобов'язаних проводити лише для військ 1 Українського фронту [24, арк. 69; 41, арк. 34; 56, арк. 68, 94]. Щоправда в статистичних зведеннях про хід мобілізації за серпень–грудень 1944 р. кількість переданих 4 Українському фронту постійно збільшувалась [5, арк. 452; 13, арк. 104–107]. Можливо була видана додаткова директива про продовження передачі мобілізованих 4 фронту, проте це не підтверджено документально. В будь-якому випадку можемо констатувати факт – армійські призивні комісії самостійно мобілізації не проводили, а 4 Український фронт все таки отримав поповнення із місцевого чоловічого населення.

Для організації мобілізації РВК необхідно було спочатку проробити відповідну організаційно-підготовчу роботу, яка включала в себе: встановлення кількості військовозобов'язаного населення за списками наданими сільрадами (створення обліку) [26, арк. 1; 24, арк. 11; 4, арк. 7], складення календарних планів по проведенню мобілізації [31, арк. 2; 4, арк. 21] або розрахунку збору і відправки мобілізованих [45, арк. 35; 56, арк. 25], створення призивних комісій [5, арк. 300] та оповіщення населення. Для останнього у сільради надсилався офіцерський склад РВК та наказ про мобілізацію, який зачитувався на зібраннях військовозобов'язаних. Окрім цього, кожен з них під розписку інформувався про явку на збірний пункт РВК [4, арк. 284]. В містах оповіщення проводили шляхом вручення персональних повісток [4, арк. 241].

Прибувши на збірний пункт, військовозобов'язані мали пройти стіл попередньої явки, де проводився їх прийом та зіставлення наданих ними документів із списками сільрад. Потім мобілізовані мали пройти санобробку (миття, підстрижка, дезінфекція) [27, арк. 63; 4, арк. 234; 8, арк. 328] та медогляд. Їх придатність до служби визначали згідно переліку хвороб встановлених у наказі НКО №336 від 24 жовтня 1942 р. [29]. У випадку виявлення медкомісією навмисно заподіяних собі травм мобілізованого спрямовували на обласну військово-лікарську комісію [46, арк. 46; 45, арк. 182]. Опісля медогляду визнані придатними до строївої служби спрямовувались до столу формування команд. Придатні до нестроївої служби, фізичної праці, непридатні до служби в армії та ті, хто отримував відтермінування через хворобу мали пройти стіл оформлення документів [56, арк. 9–10].

Поруч з цим на збірних пунктах представниками НКВС та НКДБ проводилась фільтрація військовозобов'язаних. Якщо мобілізований співпрацював з німцями (колишній поліцейський, староста) або був учасником збройного підпілля, його в армію не призивали [60, арк. 5; 28, арк. 5], а у виданих йому документах вказували «звільнений до спеціального розпорядження». Видавати документи, де була б вказана справжня причина звільнення, суворо заборонялось [46, арк. 173]. Слід також зазначити, що частина призваного контингенту підлягала бронюванню за народним господарством і промисловістю згідно відповідних постанов ДКО та комісії по бронюванню та відтермінуванню при РНК СРСР [43; 54].

Зі збірних пунктів РВК мобілізовані командами по 200–250 чол. при двох офіцерах та фельдшері направлялись на збірно-пересильний пункт. Враховуючи наявність повстанських загонів, кожна команда повинна була мати ще й супровід сформований із партизан, бійців НКВС та НКДБ, а також із самих військовозобов'язаних. Слід також зазначити, що до прибуття на збірно-пересильний пункт мобілізовані мали самі себе забезпечити харчами. На додачу до цього, при собі потрібно було мати ложку, кружку, змінну білизну, предмети туалету, одяг і взуття [60, арк. 4; 28, арк. 4–5].

На кожну команду складались іменні списки в трьох екземплярах – один залишався в РВК, а два інші відправлялись із командою і при її здачі на збірно-пересильному пункті передавались начальнику пункту. Звіривши списки із наявними людьми, начальник пункту один список залишав у себе, а інший, підписавши видавав старшому команди супроводу. Останній повертав його в РВК, як підтвердження про здану команду [60, арк. 4]. Згодом цю процедуру дещо змінили – обидва списки начальник пункту залишав у себе, а на здану команду складався відповідний акт [28, арк. 5]. Іменні списки на команди складались і при їх передачі представникам армій [44].

Завершальним етапом мобілізаційної роботи РВК були щоденні донесення в ОВК про хід мобілізації. Вони подавались згідно встановлених форм у порядку зростання. Передача даних в ОВК проводилась посильним офіцером. Якщо ж дані передавались по телефону чи телеграфу, то найменування пунктів донесень опускались і вказувались лише відповідні

літери [60, арк. 5; 28, арк. 5]. 18 серпня ОВК видав директиву за №1/00511, якою встановив кущовий зв'язок між РВК, тобто «менші» РВК були прикріплені до «більших». До прикладу, Тлумацький РВК мав подавати донесення в Тисменицький. А останній, будучи кущовим РВК, мав передавати дані офіцеру зв'язку, який рейсовою машиною доправляв їх в ОВК [45, арк. 49]. 31 вересня рейсові автомашини були скасовані [7, арк. 281], а через 9 днів ОВК встановив нову кущову систему. Дані надіслані «кущам» мали дублюватися кожним РВК по телефону («кодограми»). Ті ж РВК, що не були телефонізовані, «кодограми» подавали в кущові РВК [53, арк. 32–33].

Мобілізація в області розпочалась одразу ж після її часткового звільнення – 3 травня [68, арк. 17]. На протязі травня–червня призову в армію підлягали військовозобов'язані від 18 до 50 років (1926 р. н. – 1894 р. н.) [60, арк. 3]. Активної добровільної явки на призовні пункти на протязі перших днів не спостерігалось. Так, 3 травня в с. Городниця Городенківського району із 287 осіб, які підлягали мобілізації з'явилося лише 18 [4, арк. 3]. На призовний пункт Обертинського РВК 5 травня із 900 осіб прийшли 40 [4, арк. 7], а перший день мобілізації у Снятинському районі продемонстрував неявку населення із шести сільрад [68, арк. 18].

Назagal неявка в цих та інших районах була обумовлена трьома факторами – відселенням населення з прифронтової смуги [4, арк. 98, 284зв], діяльністю повстанців [4, арк. 106] та близькістю фронту [4, арк. 241, 339; 27, арк. 158]. В підсумку ж на протязі травня–червня основний контингент військовозобов'язаних був відмобілізований [4, арк. 175]. Такі дані підтверджує й «Інформаційний звіт з більшовицької дійсності за час від 27.III. – 8.VIII. 1944», складений повстанцем під псевдо «Клим». В документі двічі вказано, що «мобілізація більшовиком майже вповні вдалась» [67, арк. 48, 41]. Звісно успішне проведення мобілізації значною мірою забезпечувалось за допомогою військової сили [4, арк. 3; 68, арк. 20]. 1328 бійців ВВ НКВС надіслані в область в травні є підтвердженням цьому [2, с. 171].

Розглядаючи хід мобілізації у районах звільнених після липневого наступу(призову в армію підлягли військовозобов'язані від 18 до 35 років [56, арк. 197]), потрібно зазначити, що вона проходила у більш складних умовах. Насамперед це було пов'язано із відсутністю населення у селах. Через це 27 липня ОВК видав директиву за №1/00399, в якій наказував РВК мобілізацію розпочинати лише через 10–12 днів після звільнення того чи іншого населеного пункту. За цей час населення мало повернутися і з ним зі сторони радянських та партійних організацій мала бути пророблена відповідна пояснювальна робота, до якої мали залучитись і військкомати [24, арк. 1].

Втім це не допомогло у проведенні мобілізації. Для прикладу наведемо ситуацію в Бурштинському районі: «Доповідаю, що план проведення мобілізації по Бурштинському району зривається. 10 серпня із 182 викликаних, не з'явилося жодної людини. 11 серпня з'явилося 56 чоловік і то більшість каліки ... Ніяка пояснювальна робота не дає результатів. В села їдзив Райпартактив, особисто я, представник з 38 армії,

працівник «Смершу», представник I гв. армії і нічого не виходить. Силу застосувати не можу, оскільки не маю такої в достатній кількості. 13-го серпня працівники РВК і бійці із армійської бригади виїхали в село Конюшки, проте повернулись ні з чим, оскільки все чоловіче населення пішло в ліс. За 12 і 13 серпня назбирали команду з 16 чоловік. В ніч з 13 на 14 силами РВК, Райпартактиву, НКВС та НКДБ і бійців бригади із 38 армії в кількості 20 чоловік зробили облаву в с. Дем'янів. Проте в селі не знайшли жодного чоловіка. Сьогодні 14 серпня набрана команда в к-сті 16 чоловік у супроводі 3–х бійців була направлена в м. Рогатин, проте по дорозі в с. Конюшки була обстріляна бандерівцями чисельністю до взводу і всю команду розігнало, трьох в/зобов'язаних поранили, одного вбили і не повернувся один боєць ...» [24, арк. 17].

Відсутність населення в селах, без результативність пояснювальної роботи, недостатня кількість або ж відсутність військ для прочісування сіл і найголовніше діяльність повстанців – стали тими причинами, через які мобілізація у більшості районів області у встановлені терміни (до 20.08.) була зірвана [25, арк. 2; 35, арк. 4; 42, арк. 3; 57, арк. 1; 5, арк. 358зв, 361–362зв, 365зв, 389–390зв]. Маючи дані про таку ситуацію, ОВК усю провину по зриву мобілізації переклав на недостатнє розгортання роботи зі сторони РВК і 21 серпня наказав закінчити мобілізацію у встановлені терміни, незважаючи на жодні труднощі [28, арк. 32].

Намагаючись виконати поставлене завдання, РВК зосередили увагу на проведенні пояснювальної роботи та прочісуванні населених пунктів (облави). Проте активна діяльність збройного підпілля не дала їм досягти бажаних результатів [24, арк. 67; 40, арк. 1зв; 45, арк. 85; 50, арк. 1зв; 6, арк. 195, 238зв, 372]. На кінець серпня ситуація із мобілізацією виглядала таким чином: підлягало явці 40206 осіб, з'явилося 25544 особи, з них мобілізовано 14331 особу [7, арк. 2–4].

Якщо на протязі серпня 1944 року обласним військовим комісаром не було запропоновано реальних кроків для вирішення проблем із мобілізацією, то у вересні ситуація дещо змінилася. 6 вересня ОВК видав директиву за №1/0707, в якій констатував факт зриву мобілізації і запропонував збільшити кількість мобілізованих за рахунок перевірки правильності бронювання та медичних переоглядів придатних до нестройової служби, фізичної праці, не придатних та тих, хто отримав відтермінування через хворобу. Поруч цим до 10 вересня було наказано завершити мобілізацію [28, арк. 49].

12 вересня було видано чергову директиву з цього питання, в якій ОВК поставив під сумнів дані РВК про відхід населення в ліси та діяльність повстанців спрямовану на зрив мобілізації і запропонував власне бачення такого становища. На думку обласного військового комісара, населення знаходиться не в лісах, а в селах, які були звільнені до липневого наступу і де мобілізація на протязі травня–червня була завершена. А тому, для успішного проведення мобілізації, РВК необхідно було розпочати перевірку документів чоловічого населення, згідно наказу НКО №064 від 24 січня 1942 р. Кожне село мало перевірятися не менш ніж один раз на місяць, а міста – не менш аніж два рази. Для цього РВК спільно з начальниками

РВ НКВС та секретарями РК КП(б)У мали складати плани проведення облав та перевірок документів, які подавались в ОВК. Після проробленої роботи по кожному населеному пункту необхідно було скласти акт, в якому вказувалось місце проведення облави та перевірки, загальна кількість та іменний список затриманих, а також місце їх подальшого спрямування [56, арк. 154–155].

На місцях же більшість РВК не виконували цих вказівок [28, арк. 69]. Як наслідок, на 30 вересня із 43176 осіб, які підлягали явці, з'явилося 32354 особи, із них 20018 мобілізовано, а 12336 було звільнено від мобілізації (заброньовані, придатні до нестройової служби, фізичної праці, непридатні та отримали відтермінування по хворобі) [10, арк. 97–100]. Слід також зазначити, що суттєвим фактором, який впливав на хід призову та неявку населення на протязі вересня 1944 р., була діяльність збройного підпілля. Так, 8 вересня в районі сіл Довгий Войнилів, Станькова і Перекуси Войнилівського району повстанцями було здійснено збройний напад на бійців 38 армії, що виїхали сюди для організації призову. А в с. Ріп'янка Калуського району 15 вересня повстанці відібрали повістки у посланців РВК [40, арк. 23в; 48, арк. 13; 50, арк. 2; 58, арк. 1; 8, арк. 106, 228]. Окрім цих та інших даних військкоматів, свідченням активної діяльності вояків УПА є директива ОВК від 13 вересня, яка містила інструкцію про посилені заходи безпеки при відправці колон мобілізованих [28, арк. 55].

З 1 жовтня на території Західної України розпочалась реєстрація військовозобов'язаних від 18 до 50 років, яка мала тривати цілий місяць [53, арк. 51]. На території Станіславської області її проходили в основному особи від 35 до 50 років, яких починаючи з серпня, в армію не призывали та звільнені від мобілізації. Проведення реєстрації була обумовлене двома причинами – створенням системи обліку та перевіркою правильності бронювання [53, арк. 53].

Для реалізації першого завдання на військовозобов'язаних, що прибули на реєстраційний пункт складались облікові картки, а після проходження медкомісії вони отримували військові квитки з відповідними вкладишами, в яких містилась інформація про те, на якому обліку вони стоять – загальному чи спеціальному [46, арк. 77–81]. Ті ж, що були визнані непридатними до служби в армії отримували свідоцтва про непридатність [53, арк. 54]. Після укомплектування військово-облікових столів міліції РВК мали передати облікові дані туди [30, арк. 9].

Перевірка правильності бронювання проводилась за рахунок наявності на реєстраційних пунктах відповідних постанов та вказівок по бронюванню [53, арк. 55]. Якщо ж військовозобов'язаний був заброньований вірно, то отримував документи на відтермінування від мобілізації. Незаконно заброньовані підлягали розбронюванню і брались на загальний облік. Кожен такий випадок мав розслідуватись і справу на винних в цьому мали передавати в прокуратуру [53, арк. 53]. В підсумку проведена реєстрація суттєво не вплинула на хід мобілізації [9, арк. 304–307].

25 жовтня ДКО було оголошено мобілізацію осіб від 35 до 45 років [65, арк. 117]. 2 листопада ОВК видав відповідну директиву за №1/001158. Згідно

неї, мобілізація осіб старшого віку мала розпочатись 1 листопада, а всі мобілізовані мали спрямовуватись на пересильний пункт в м. Станіслав. Для поетапної відправки мобілізованих з пункту, РВК мали кожні 6 днів спрямовувати на нього визначену кількість осіб. Особлива увага в директиві була звернена на заходи безпеки при відправці мобілізованих зі збірних пунктів РВК до м. Станіслав. Окрім озброєного супроводу, команди мали прямувати по чітко визначених маршрутах та зупинятись на ночівлю лише в райцентрах. А загалом процес призову в армію осіб старшого віку був таким же, як і загальний процес призову [28, арк. 74–76].

Інформуючи 10 листопада штаб ЛВО про хід мобілізації осіб старшого віку, ОВК відзначив, що її проведення ускладнене діяльністю повстанців. Для підтвердження цього він навів цифрові дані: із 7091 особи, яка підлягала явці з'явилося лише 1037 осіб. Та й цих людей зібрали шляхом облав. Саме так ОВК планував надалі проводити мобілізацію і просив штаб округу про виділення не менше одного стрілецького полку для цього [11, арк. 348–349]. Нам не відомо чи прибув цей полк, але те, що мобілізація на протязі листопада проводилась шляхом облав є беззаперечним фактом [45, арк. 203, 211; 50, арк. 4].

Ще одним фактором, який гальмував проведення призову в армію осіб старшого віку, була їх мобілізація на лісозаготівлю (оголошена ДКО 1 жовтня [64, арк. 200]), оскільки такі особи отримували відтермінування до 1 квітня 1945 р. [28, арк. 74]. Саме тому 5 листопада ОВК була видана директива, згідно якої придатні до стройової служби і мобілізовані на лісозаготівлю до початку мобілізації отримували відтермінування, а після – ні [28, арк. 79]. На місцях же РВК на протязі листопада–грудня продовжували надавати відтермінування саме придатним до стройової служби. Як наслідок, станом на 30 грудня із 5584 осіб котрих було мобілізовано, 2299 виключно придатних до стройової служби отримали відтермінування [13, арк. 130]. А назагал мобілізація осіб старшого віку в 1944 р. була зірвана [46, арк. 227].

В 1944 р. відбувся черговий призов в армію 17-річної молоді (1927 р. н.). Щоб його організувати, РВК мали спочатку провести приписку молоді до призывних дільниць. Час її проведення залежав від кількості допризовників [36, арк. 3]. Так, Заболотівський РВК мав приписати молодь протягом п'яти днів [36, арк. 7], а Тлумацький протягом семи [47, арк. 15]. Під час приписки допризовники проходили медогляд [47, арк. 1] і якщо були виявлені хворі та ті, хто потребував оперування, то РВК мали забезпечити їм лікування шляхом «прикріплення» до місцевих лікарень [36, арк. 11]. У випадку відсутності на місці необхідних лікарів, допризовників слід було спрямовувати у м. Станіслав [47, арк. 42, 49].

Наступним кроком було підняття рівня освіченості осіб 1927 р. н. Для цього всі неосвічені та малоосвічені (до 3-х класів) мали пройти короткотермінове навчання [36, арк. 11]. Опісля усі допризовники проходили 110-годинну програму всезагального військового навчання (ВВН), яка включала в себе: вогневу (30 годин), тактичну (21 година) та стройову підготовку (20 годин), самообкопування (20 годин), рукопашний бій (10 годин), статuti (7 годин) та гігієну бійця

(2 годин) [51, арк. 12]. Після її закінчення необхідно було здати залік [39, арк. 13зв]. 110-годинна програма була розрахована на 3 місяці, а всі заняття незалежно від погоди мали проводитись в полі. Втім, на території нашої області програму було скорочено до 40 годин, із основним акцентом (14 із 40 годин) на вогневу підготовку. Відповідно, на це відводився місяць [51, арк. 12–13].

Не вдаючись до детального аналізу ходу підготовчої роботи, необхідно зазначити, що її проведення викликало суттєві труднощі у більшості РВК. Так, в ході лікування допризовників не вистачало медикаментів та кваліфікованих лікарів, а деякі хворі взагалі відмовлялись від лікування, заявляючи, що якщо їх викинуть то одразу ж мобілізують в діючу армію. Внаслідок відсутності контролю зі сторони РВК за процесом підняття рівня освіченості, групи неосвічених та малоосвічених створювались лише на папері. А тим РВК, що зуміли організувати процес підняття рівня освіченості, забракло часу на повне вирішення цього питання. Не кращою була ситуація і з всезагальним військовим навчанням. Хоча ОВК в підсумковому звіті про мобілізацію осіб 1927 р. н. і зазначив, що воно у порівнянні з рештою підготовчих заходів пройшло задовільно [21, арк. 7–8], його директиви видані з цього питання з липня по грудень містили лише критику РВК за їх діяльність по ВВН [51, арк. 15; 32, арк. 22; 15, арк. 70].

25 жовтня 1944 р. ДКО була оголошена мобілізація осіб 1927 р. н. Їх призов мав відбутися на протязі листопада місяця поточного року. 60 тисяч призовників спрямовувались на укомплектування військ НКВС, решта мали бути зосереджені у запасних, навчальних частинах та спеціальних училищах і школах, де мали пройти 6-місячний термін навчання. Від призову звільнялись працівники підприємств, які мали кваліфікацію 3 розряду і вище та ті, хто навчався в ремісничих училищах і школах наркоматів вказаних у додатку до постанови, студенти всіх ВНЗ і технікумів, учні 10 класів середніх шкіл та 9 і 10 класів спеціальних шкіл Наркомату освіти, призовники ряду місцевих національностей [65, арк. 106–107]. Також в армію не призывали осіб зі зростом нижче 145 см та вагою менше 42 кг. Таким особам надавалось відтермінування до 1 травня 1945 р. [36, арк. 55].

Спеціальною підготовчою роботи до мобілізації в жовтні РВК не проводили, оскільки допризовники на час отримання розпорядження про мобілізацію уже були зосереджені у військкоматах [21, арк. 8]. Це було зумовлене тим, що ще 10 жовтня ОВК видав директиву про проведення після реєстрації одноденних перевірочних зборів допризовників [36, арк. 53]. За рахунок цього вдалось виконати наряди на відправлення допризовників на навчання. Так, наприкінці жовтня ОВК було спрямовано 1755 осіб у 19 запасну стрілецьку дивізію Приволзького військового округу, а на початку листопада 468 осіб у 46 запасну стрілецьку дивізію Уральського військового округу [21, арк. 5].

Звісно ж, це були далеко не всі допризовники, які підлягали мобілізації, а тому їх призов в армію тривав і надалі. Намагаючись забезпечити успішне проведення мобілізації, ОВК 18 листопада наказав до 25 числа зосередити при військкоматах наявну молодь

на 10-ти денні повторні збори [36, арк. 55]. Поруч з цим до грудневого призову молоді була пророблена відповідна організаційно-підготовча робота. В підсумку ж усі заходи прийняті зі сторони ОВК не дали бажаних результатів. Із 38 районів області у 19 на призов було зібрано по декілька десятків призовників, у решті ж – одиниці [21, арк. 9]. Як наслідок, із 800 осіб, яких мали направити на навчання у 13 запасну стрілецьку дивізію Південно-уральського військового округу, було відібрано лише 342 особи [21, арк. 5], яких на призовні пункти було приведено внаслідок облав [21, арк. 9].

На думку обласного військового комісара, таке становище із грудневим призовом було обумовлене бездіяльністю районних військових комісарів, які, розіславши повістки, відсиджувалися у військкоматах і чекали на явку допризовників [45, арк. 227]. Ми не відкидаємо таких дій зі сторони РВК. Проте, не слід забувати і про доволі активну діяльність повстанців спрямовану на зрив призову. Не один РВК повідомляв про це у своєму підсумковому звіті [14, арк. 50, 270зв, 297; 56, арк. 364].

Окрім українців на протязі 1944 р. під мобілізацію потрапили поляки й чехи, яких після призову мали спрямовувати на укомплектування національних частин [31, арк. 35зв; 66, арк. 28]. Їх мобілізація в 1944 р. проходила на основі директив виданих для мобілізації українців. Проте тут були й свої особливості: 1) мобілізованих поляків та чехів на збірно-пересильні пункти відправляли окремими командами [28, арк. 2]; 2) їх не використовували для виконання нарядів у промисловості [41, арк. 45]; 3) не був передбачений призов поляків та чехів від 35 до 45 років [28, арк. 74] (поляків через місяць після українців було мобілізовано [60, арк. 55]); 4) в 1944 р. проводився добровільний вступ в армію полячок віком від 20 до 25 років, які мали такі спеціальності: медсестри, зв'язківки, друкарки, кухарки, кравчині та ін. [36, арк. 1]. А загалом їх мобілізація не викликала в РВК проблем і була проведена успішно, підтвердженням чому є статистичні дані за 1944 р. [5, арк. 150; 13, арк. 104–107, 138].

Мобілізація на території нашої області тривала і в 1945 р. 5 березня ОВК була видана директива за №1/00514, згідно якої РВК мали перейти до систематичної і планової роботи по пошуку людських ресурсів. Для цього ОВК отримав від ЛВО відповідний план та встановив визначену кількість осіб, яку РВК мали призвати на протязі березня місяця. Основними джерелами для виконання цього завдання мали стати: військовослужбовці виписані з лікарень та відпущені по домівках через хворобу, особи направлені з фільтраційних пунктів НКВС, затримані під час перевірки документів згідно наказу НКО №064 та незаконно заброньовані. Також РВК мали провести медичний переогляд придатних до нестройової служби, непридатних і тих, хто отримав відтермінування через хворобу. Визнані при цьому придатним до стройової служби мали бути використані для виконання перспективного плану. Особливу увагу РВК мали звернути на тих, хто ухилився від мобілізації [59, арк. 248–249].

7 квітня ОВК констатував, що перспективний план пошуку людських ресурсів в березні був виконаний. Поруч цим він зазначив, що це відбулось

лише за рахунок перевірки військових документів та надходження військовозобов'язаних із фільтраційних пунктів НКВС. Відповідно розбронювання та медичні переогляди РВК не проводили. А деякі військкомати взагалі заявили, що ще в 1944 р. мобілізували усіх військовозобов'язаних [49, арк. 13]. Надалі ж ситуація погіршилась і перспективні плани більшістю РВК за квітень і травень не були виконані. Ті ж військкомати, що виконували плани не використовували для цього усіх джерел надходження [30, арк. 64зв; 55, арк. 24–25].

В 1945 р. була проведена підготовча робота з молоддю 1928 р. н., яка нічим не відрзнялась від тієї що проводилась в 1944 р. Відповідно 17-річні підіягали взяттю на облік, лікуванню та оперуванню в разі необхідності, також вони мали підняти свій рівень освіти та пройти всезагальне військове навчання [37, арк. 18–19]. Враховуючи те, що їх приписка проводилась з 1 по 15 березня, а решта підготовчих заходів мали пройти протягом квітня–середини травня [37, арк. 35–37; 38, арк. 45], особи 1928 р. н. не потрапили в запасні частини на 6-місячне навчання.

Проблеми в підготовчій роботі виникли із самого початку. Так, у підсумковому звіті від 29 березня про взяття на облік молоді було зазначено, що в 10 районах РВК не мають точних даних про допризовників у зв'язку з наявністю в більшості сіл повстанців [19, арк. 554]. Щоправда, згодом ситуація змінилась і у всіх районах, окрім Жаб'ївського, 17-річних було взято на облік. Організувати лікування та оперування молоді вдалось, проте лише на задовільному рівні. Недостача медикаментів і кваліфікованих лікарів далась взнаки. Підняти рівень освіченості допризовників більшість РВК не змогли. На думку обласного військового комісара, це було обумовлене небажанням молоді відвідувати школи [20, арк. 264, 270–271]. Із ВВН ситуація була не кращою. Згідно даних перевірки за 31 березня – 15 військових комісарів взагалі самосунулися від його виконання [22, арк. 37].

Завершуючи огляд мобілізаційної кампанії на території Станіславської області, варто звернути увагу на один суб'єктивний фактор, що певною мірою визначав хід призову, а саме – рівень дисципліни серед офіцерського складу РВК. Пиятики, невиконання наказів, крадіжки майна у населення, видача фальшивих документів про звільнення від призову, інформування цивільних установ про хід мобілізації були тими речами, що супроводжували роботу РВК. Звісно така ситуація була не у кожному військкоматі та й ОВК намагаючись контролювати рівень дисципліни за її порушення карав домашнім арештом з 50-% утриманням від зарплати та звільненням з роботи. Проте остаточно вирішити ці проблеми обласний військовий комісар таки не зміг [15, арк. 3зв; 32, арк. 4, 7; 33, арк. 11–12; 34, арк. 19–20].

10 червня 1945 р. вийшла директива ОВК за №1/01351, яка передбачала припинення подачі даних про кількість мобілізованих і подання підсумкового звіту про проведену мобілізацію впродовж 1944–1945 рр. до 20 червня [18, арк. 230]. Отож згідно даних звіту: підіягало явці – 143370 осіб, з'явилося – 136480 осіб, мобілізовано – 75609 осіб, відповідно 60871 особу звільнено від мобілізації. Це щодо українців [17, арк. 479–482зв]. Кількість поляків була наступною: підіягало явці – 19995 осіб, з'явилося – 19533 особи,

мобілізовано – 9719 осіб та звільнено від мобілізації – 9814 осіб [17, арк. 475–478зв]. Найменшою була кількість мобілізованих чехів: обраховано – 21 особу, з'явилося 17 осіб, мобілізовано 13 осіб, звільнено від мобілізації 4 осіб [16, арк. 328–331зв].

Поруч з цим, варто зазначити, що це не єдині підсумкові дані про проведену мобілізацію. В нашому розпорядженні є звіт на 1 вересня 1945 р., який частково різниться в кількісних даних. Найвірогідніше ці дані є уточнюючими. Але в будь-якому випадку і до них, і до червеневого звіту потрібно ставитись вкрай критично, адже впродовж 1944–1945 рр. ОВК неодноразово критикував РВК за невчасне та неправильне подання даних про хід мобілізації і непорядкований облік [27, арк. 32; 28, арк. 32; 15, арк. 32–34; 46, арк. 93; 32, арк. 25; 34, арк. 5, 16], а сама мобілізація проводилась за нарядами військових округів, які необхідно було виконати [12, арк. 174].

Таким чином, мобілізація на території Станіславської області проводилась місцевими військкоматами. Втручання в цей процес армійських призовних комісій привело до спільного з РВК проведення мобілізації. Аналіз розпорядно-звітної документації військкоматів дав змогу в загальних рисах окреслити схему проведення призову, яка включала в себе: організаційно-підготовчу роботу, пропуск мобілізованих на збірних пунктах та відправку їх на збірно-пересильні пункти.

Початок призову в армію та його проведення на протязі травня–червня продемонстрували наявність певних перешкод у мобілізаційній роботі, незважаючи на які, вдалось мобілізувати основну частину військовозобов'язаних. Натомість у серпні через активну діяльність повстанців мобілізація у встановлені терміни була зірвана. Конкретні кроки ОВК прийняті у вересні з метою успішного проведення призову через їх невиконання РВК не були втілені в життя. І навіть проведена у жовтні реєстрація не виправила становище із мобілізацією.

Ії подальше проведення в листопаді–грудні здійснювалось за рахунок осіб старшого віку. Проте відмобілізувати цей контингент військкомати не змогли. Діяльність збройного підпілля та відправка осіб старшого віку на роботу на лісозаготівлю стали цьому на заваді. Натомість військкоматам за рахунок превентивних дій наприкінці жовтня – на початку листопада вдалось виконати наряди на відправку 17-річної молоді на навчання у тил. Щоправда, виконати черговий наряд у грудні вони не спромоглись. Мобілізація на теренах нашої області тривала і в 1945 р. Її здійснення проводилось за рахунок перспективних планів пошуку людських ресурсів, які РВК більш-менш успішно виконали лише у березні. Паралельно військкомати проводили підготовчу роботу із 17-річними, хід якої виявив ті, ж проблеми що і в 1944 р.

Список використаних джерел

- 1-я гвардейская армия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://web.archive.org/web/20080524101329/http://velikoy.narod.ru/voyska/voyskaccp/armiya/gvard_obschchevoysk/1gvarmiya.htm. – Назва з титул. екрану. Дата звернення 20.10.2016.
2. Андрухів І. О. Правда історії. Станіславщина в умовах терору і репресій: 1939 – 1959 роки, історико-правовий аспект. Документи і матеріали / І. О. Андрухів, А. Й. Француз. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2008. – 488 с.
3. Гриневич В. А. Радянські військові мобілізації в Україні / В. А. Гриневич // Гриневич В., Гриневич Л., Якимович Б.

Історія українського війська (1917–1995). – Львів: Світ, 1996. – С.370–395.

4. Державний архів Івано–Франківської області. – Ф.Р–753. – Оп.1. – Спр.2. – Т.1. – 611 арк.

5. Там само. – Спр.3. – Т.2. – 584 арк.

6. Там само. – Спр.4. – Т.3. – 532 арк.

7. Там само. – Спр.5. – Т.4. – 550 арк.

8. Там само. – Спр.6. – Т.5. – 363 арк.

9. Там само. – Спр.8. – Т.7. – 322 арк.

10. Там само. – Спр.9. – Т.8. – 575 арк.

11. Там само. – Спр.10. – Т.9. – 431 арк.

12. Там само. – Спр.13. – Т.12. – 203 арк.

13. Там само. – Спр.14. – Т.13. – 196 арк.

14. Там само. – Спр.17. – 333 арк.

15. Там само. – Спр.27. – 77 арк.

16. Там само. – Спр.36. – Т.7. – 336 арк.

17. Там само. – Спр.37. – Т.8. – 619 арк.

18. Там само. – Спр.39. – Т.10. – 356 арк.

19. Там само. – Спр.43. – Т.1. – 704 арк.

20. Там само. – Спр.45. – Т.3. – 560 арк.

21. Там само. – Спр.47. – 327 арк.

22. Там само. – Спр.66. – 111 арк.

23. Там само. – Ф.Р–756. – Оп.1. – Спр.2. – 19 арк.

24. Там само. – Ф.Р–760. – Оп.1. – Спр.2. – 161 арк.

25. Там само. – Ф.Р–762. – Оп.1. – Спр.2. – 119 арк.

26. Там само. – Ф.Р–766. – Оп.1. – Спр.1. – 16 арк.

27. Там само. – Ф.Р–767. – Оп.1. – Спр.1. – 159 арк.

28. Там само. – Ф.Р–768. – Оп.1. – Спр.2. – 106 арк.

29. Там само. – Спр.3а. – 117 арк.

30. Там само. – Спр.8. – 271 арк.

31. Там само. – Ф.Р–769. – Оп.1. – Спр.1. – 127 арк.

32. Там само. – Спр.3. – 34 арк.

33. Там само. – Спр.9. – 58 арк.

34. Там само. – Ф.Р–771. – Оп.1. – Спр.3. – 42 арк.

35. Там само. – Ф.Р–772. – Оп.1. – Спр.1. – 26 арк.

36. Там само. – Ф.Р–773. – Оп.1. – Спр.1. – 97 арк.

37. Там само. – Спр.3. – 106 арк.

38. Там само. – Спр.5. – 212 арк.

39. Там само. – Оп.2. – Спр.1. – 24 арк.

40. Там само. – Ф.Р–774. – Оп.1. – Спр.1. – 7 арк.

41. Там само. – Спр.2. – 78 арк.

42. Там само. – Спр.3. – 12 арк.

43. Там само. – Спр.4. – 68 арк.

44. Там само. – Ф.Р–777. – Оп.1. – Спр.2. – 77 арк.

45. Там само. – Ф.Р–778. – Оп.1. – Спр.1. – 233 арк.

46. Там само. – Спр.2. – 242 арк.

47. Там само. – Спр.3. – 103 арк.

48. Там само. – Ф.Р–781. – Оп.1. – Спр.1. – 24 арк.

49. Там само. – Спр.2. – 27 арк.

50. Там само. – Ф.Р–784. – Оп.1. – Спр.4. – 4 арк.

51. Там само. – Спр.6. – 25 арк.

52. Там само. – Ф.Р–785. – Оп.1. – Спр.1. – 65 арк.

53. Там само. – Спр.2. – 114 арк.

54. Там само. – Спр.4. – 86 арк.

55. Там само. – Ф.Р–787. – Оп.1. – Спр.2. – 40 арк.

56. Там само. – Ф.Р–824. – Оп.1. – Спр.1. – 370 арк.

57. Там само. – Спр.2. – 26 арк.

58. Там само. – Ф.Р–837. – Оп.1. – Спр.2. – 9 арк.

59. Там само. – Спр.6. – 400 арк.

60. Там само. – Ф.Р–838. – Оп.1. – Спр.2. – 72 арк.

61. Коваль М. В. Україна: 1939–1945. Маловідомі і непрочитані сторінки історії / М. В. Коваль. – К.: Вища шк., 1995. – 194 с.

62. Муковський І., Лисенко О. З історії мобілізації людських резервів України до Червоної армії у 1941–1945 рр. / І. Муковський, О. Лисенко // Розбудова держави. – 1995. – №4. – С.40–45.

63. Рибченко Л. В. Радянські військові мобілізації 1943 року на території Лівобережної України: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Л. В. Рибченко; Кафедра новітньої історії України Київського національного університету ім. Т. Шевченка. – К., 2010. – 201 с.

64. Російський державний архів соціально–політичної історії. – Ф.644. – Оп.1. – Спр.308. – 215 арк. – Режим доступу: <http://sovdoc.rusarchives.ru.ru2.gsr.awhoer.net/?null#showunit&id=377207;tab=img> – Назва з титул. екрану. Дата звернення 23.04.2016.

65. Там само. – Спр.324. – 182 арк. – Режим доступу: <http://sovdoc.rusarchives.ru.ru2.gsr.awhoer.net/#tematicchilids&rootId=366764> – Назва з титул. екрану. Дата звернення 23.04.16.

66. Там само. – Оп.2. – Спр.272. – 167 арк. – Режим доступу: http://sovdoc.rusarchives.ru.ru2.gsr.awhoer.net/Final_s/gko/op2/5026/%D0%A4644%D0%9E%D0%BF2%D0%94272%D0%9B028.jpg – Назва з титул. екрану. Дата звернення 20.04.2016.

67. Центральний державний архів громадських об'єднань України. – Ф.1. – Оп.23. – Ч.1. – Спр.926. – 209 арк.

68. Там само. – Спр.954. – 131 арк.

References

1. 1–ya gvardeskaya armiya [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://web.archive.org/web/20080524101329/http://velikvov.narod.ru/voyska/voyskaccp/armiya/gvard_obshchevoysk/1gvarmiya.htm. – Назва з титул. екрану. Дата звернення 20.10.2016.

2. Andrukhiv I. O. Pravda istorii. Stanislavschyna v umovakh teroru i represii: 1939 – 1959 roky, istoryko–pravovyi aspekt. Dokumenty i materialy / I. O. Andrukhiv, A. I. Frantsuz. – Ivano–Frankivsk: Nova Zoria, 2008. – 488 s.

3. Hrynevych V. A. Radianski viiskovi mobilizatsii v Ukraini / V. A. Hrynevych // Hrynevych V., Hrynevych L., Yakymovych B. Istoriia ukrainskoho viiska (1917–1995). – Lviv: Svit, 1996. – С.370–395.

4. Derzhavnyi arkhiv Ivano–Frankivskoi oblasti. – Ф.Р–753. – Оп.1. – Спр.2. – Т.1. – 611 арк.

5. Там само. – Спр.3. – Т.2. – 584 арк.

6. Там само. – Спр.4. – Т.3. – 532 арк.

7. Там само. – Спр.5. – Т.4. – 550 арк.

8. Там само. – Спр.6. – Т.5. – 363 арк.

9. Там само. – Спр.8. – Т.7. – 322 арк.

10. Там само. – Спр.9. – Т.8. – 575 арк.

11. Там само. – Спр.10. – Т.9. – 431 арк.

12. Там само. – Спр.13. – Т.12. – 203 арк.

13. Там само. – Спр.14. – Т.13. – 196 арк.

14. Там само. – Спр.17. – 333 арк.

15. Там само. – Спр.27. – 77 арк.

16. Там само. – Спр.36. – Т.7. – 336 арк.

17. Там само. – Спр.37. – Т.8. – 619 арк.

18. Там само. – Спр.39. – Т.10. – 356 арк.

19. Там само. – Спр.43. – Т.1. – 704 арк.

20. Там само. – Спр.45. – Т.3. – 560 арк.

21. Там само. – Спр.47. – 327 арк.

22. Там само. – Спр.66. – 111 арк.

23. Там само. – Ф.Р–756. – Оп.1. – Спр.2. – 19 арк.

24. Там само. – Ф.Р–760. – Оп.1. – Спр.2. – 161 арк.

25. Там само. – Ф.Р–762. – Оп.1. – Спр.2. – 119 арк.

26. Там само. – Ф.Р–766. – Оп.1. – Спр.1. – 16 арк.

27. Там само. – Ф.Р–767. – Оп.1. – Спр.1. – 159 арк.

28. Там само. – Ф.Р–768. – Оп.1. – Спр.2. – 106 арк.

29. Там само. – Спр.3а. – 117 арк.

30. Там само. – Спр.8. – 271 арк.

31. Там само. – Ф.Р–769. – Оп.1. – Спр.1. – 127 арк.

32. Там само. – Спр.3. – 34 арк.

33. Там само. – Спр.9. – 58 арк.

34. Там само. – Ф.Р–771. – Оп.1. – Спр.3. – 42 арк.

35. Там само. – Ф.Р–772. – Оп.1. – Спр.1. – 26 арк.

36. Там само. – Ф.Р–773. – Оп.1. – Спр.1. – 97 арк.

37. Там само. – Спр.3. – 106 арк.

38. Там само. – Спр.5. – 212 арк.

39. Там само. – Оп.2. – Спр.1. – 24 арк.

40. Там само. – Ф.Р–774. – Оп.1. – Спр.1. – 7 арк.

41. Там само. – Спр.2. – 78 арк.

42. Там само. – Спр.3. – 12 арк.

43. Там само. – Спр.4. – 68 арк.

44. Там само. – Ф.Р–777. – Оп.1. – Спр.2. – 77 арк.

45. Там само. – Ф.Р–778. – Оп.1. – Спр.1. – 233 арк.

46. Там само. – Спр.2. – 242 арк.

47. Там само. – Спр.3. – 103 арк.

48. Там само. – Ф.Р–781. – Оп.1. – Спр.1. – 24 арк.

49. Там само. – Спр.2. – 27 арк.

50. Там само. – Ф.Р–784. – Оп.1. – Спр.4. – 4 арк.

51. Там само. – Спр.6. – 25 арк.

52. Там само. – Ф.Р–785. – Оп.1. – Спр.1. – 65 арк.

53. Там само. – Спр.2. – 114 арк.

54. Там само. – Спр.4. – 86 арк.

55. Там само. – Ф.Р–787. – Оп.1. – Спр.2. – 40 арк.

56. Там само. – Ф.Р–824. – Оп.1. – Спр.1. – 370 арк.

57. Там само. – Спр.2. – 26 арк.

58. Там само. – Ф.Р–837. – Оп.1. – Спр.2. – 9 арк.

59. Там само. – Спр.6. – 400 арк.

60. Tam samo. – FR–838. – Op.1. – Spr.2. – 72 ark.
61. Koval M. V. *Ukraina: 1939–1945. Malovidomi i neprochytani storinky istorii* / M. V. Koval. – K.: Vyscha shk., 1995. – 194 s.
62. Mukovskiy I., Lysenko O. *Z istorii mobilizatsii liudskykh rezerviv Ukrainy do Chervonoj armii u 1941–1945 rr.* / I. Mukovskiy, O. Lysenko // *Rozbudova derzhavy*. – 1995. – №4. – S.40–45.
63. Rybchenko L. V. *Radianski viiskovi mobilizatsii 1943 roku na terytorii Livoberezhnoji Ukrainy: dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / L. V. Rybchenko; Kafedra novitnoi istorii Ukrainy Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. T. Shevchenka*. – K., 2010. – 201 s.
64. Rosiiskiy derzhavnyi arkhiv sotsialno-politychnoi istorii. – F.644. – Op.1. – Spr.308. – 215 ark. – Rezhym dostupu: <http://sovdoc.rusarchives.ru.ru2.gsr.whoer.net/?null#showunit&id=377207;tab=img> Data zvernennia 23.04.2016.
65. Tam samo. – Spr.324. – 182 ark. – Rezhym dostupu: <http://sovdoc.rusarchives.ru.ru2.gsr.whoer.net/#tematicchilids&rootId=366764> – Nazva z tytul. ekranu. Data zvernennia 23.04.16.
66. Tam samo. – Op.2. – Spr.272. – 167 ark. – Rezhym dostupu: http://sovdoc.rusarchives.ru.ru2.gsr.whoer.net/Final_s/gko/op2/5026/%d0%A4644%D0%9E%D0%BF2%D0%94272%D0%9B028.jpg – Nazva z tytul. ekranu. Data zvernennia 20.04.2016.
67. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obiednan Ukrainy. – F.1. – Op.23. – Ch.1. – Spr.926. – 209 ark.
68. Tam samo. – Spr.954. – 131 ark.

Kuryliak O. V., PhD student, Department of History, Political Science and International Relations, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine, Ivano-Frankivsk), casey4627@gmail.com

Mobilization activities of local military authorities on territory of Stanislavska region during years 1944 and 1945

The article analyses mobilization activities of military commissariats in Stanislavska region during years 1944 and 1945. It was found that during recruitment campaign military offices encountered recruiting forces of First Guard's Army which caused adding available military forces to mobilization process. The detailed examination of management-and-report documentation gave the possibility to describe the methods of military recruitment in general.

As a result of mobilization campaign study, it was found that it has two stages: first – from May to June and second – from June to December. During the first stage the mobilization did succeed despite of existing difficulties, while during the second there were serious troubles caused by actions of rebel underground. This resulted in mobilization dates failure and it's fulfillment using elder citizens and 17-year-old youth. Even planned military recruitment in 1945 didn't solved the problems with mobilization.

Keywords: District Military Commissariat (DMC), directive, Regional Military Commissariat (RMC), mobilization.

* * *

УДК 94:316.42:327.36(4)«1945/1947»

Гончаренко Л. Л.,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри права та міжнародних відносин,
Сумський державний педагогічний університет
ім. А. С. Макаренка (Україна, Суми),
alesjazabltnaja@rambler.ru

Відродження ідеї європейської єдності після Другої світової війни в 1945–1947 рр.

Аналізуються основні причини відродження ідеї європейської єдності та її поширення на континенті після Другої світової війни. На основі діяльності ідеологів європейської інтеграції, а саме В. Черчіля, Жана Моне та їх поглядів розглядається теоретичне підґрунтя майбутніх інтеграційних процесів та їх практичне значення в майбутньому створенні органів влади європейських об'єднань. Розкривається суть ідеї європейської єдності та їх донесення до європейського соціуму. Особлива увага звертається на розуміння сутності європейського об'єднання, обґрунтування його необхідності. Аналізуються інтеграційні погляди Жана Моне, В. Черчіля, їх основоположне значення в формулюванні понятійного апарату інтеграційного об'єднання та основних цілей майбутнього об'єднання. Висвітлюється реакція європейських владних еліт на дані ідеї та пояснюються причини такого ставлення.

Робиться висновок про те, що ідеологи європейської єдності Жан Моне та В. Черчіль головною метою своєї діяльності в цьому напрямку ставили досягнення гарантованого миру, процвітання європейських країн та повернення об'єднаній Європі на арену міжнародних відносин в якості сильного гравця.

Ключові слова: європейська єдність, інтеграційні процеси, об'єднання, Друга світова війна, міжнародні відносини, Жан Моне, В. Черчіль.

Розвиток інтеграційних процесів є однією з найважливіших складових міжнародних відносин другої половини ХХ – початку ХХІ ст. На сьогоднішній день вони стали невід'ємним атрибутом сучасного світу, а тому знаходяться під пильною увагою істориків, політологів, правознавців. Передісторією європейських інтеграційних процесів є формування ідеї європейської єдності. Дослідження ідеології європейської єдності та поширення інтеграційних думок у європейських соціумах дозволяє краще зрозуміти інтеграційні процеси, що на сьогодні відбуваються в Європі. Зрозуміло, що на сьогодні ці знання є надзвичайно важливими для України.

Аналізуючи джерельну базу та історіографію дослідження варто зазначити, що ідея європейської єдності досліджується, як вітчизняною, так і зарубіжною наукою. Розглядаючи праці європейських істориків варто виокремити дослідження французького аналітика Ф. Перру [13], який висвітлив стан міжнародних відносин після Другої світової війни та його вплив на відродження ідеї європейської єдності. Серед британських вчених необхідно відзначити Л. Емері [10], який показав позицію Великобританії щодо створення Європейського Союзу та Г. Макміллан [12], що проаналізував пан'європейський рух та вказав на позитивні наслідки об'єднання для Європи в економічному плані.

Серед російської історіографії проблеми, що досліджується, варто зупинитися на працях: М. Флоринського [8], який в своїй праці намагається проаналізувати перспективи та недоліки створення Європейського Союзу, А. Акульшиної [1], яка дослідила німецьке питання в євроінтеграційному будівництві та М. Морозової [6], що висвітлила позицію британської влади щодо об'єднання процесів.

В українській історіографії даною проблемою займаються: Д. Ченчик [9], який в своєму дослідженні висвітлив розвиток ідеї об'єднання Європи та шляхи її реалізації в 1945–1952 рр. та А. Грубінко [3], який досліджує роль Великої Британії у процесах європейської політичної інтеграції у повоєнний період (1945–1956 рр.).

Документальна база статті представлена мемуарами одного з очільників та ідеологів європейського об'єднання Ж. Моне [5], на сторінках яких викладені та проаналізовані причини необхідності об'єднання Європи.

Необхідно звернути увагу та той факт, що як зарубіжні так і українські вчені, досліджували окремі аспекти проектів об'єднання Європи, у зв'язку з цим, мета дослідження полягає в тому, щоб на основі вивчення історіографічних робіт і документальної бази комплексно дослідити відродження ідеї європейської єдності після Другої світової війни в 1945–1947 рр., проаналізувати основні причини поширення даних ідей на європейському континенті та відношення до них європейського суспільства та влади.

Друга світова війна призвела до остаточної зміни міжнародної ситуації в світі. Адже по її завершенні Західна Європа перестала відігравати провідну роль у світовій політиці. Більше того, після закінчення війни європейський континент перетворився на арену суперництва двох нових світових лідерів – США